

ЯКОВЕНКО

Світлана Леонідівна
sveta_jasha@ukr.net

УДК 658.511.2

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ
ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХACCOUNTING AND ANALYSIS OF EFFECTIVE USE OF
MANUFACTURING SPARE PARTS ON ENTERPRISE
IN MODERN CONDITIONS

голова циклової комісії
"Бухгалтерський облік",
викладач I категорії,
Лозівська філія Харківського
державного автомобільно-
дорожнього коледжу

У статті розглянуто та досліджено важливість оптимальної кількості запасів для підприємства, сучасний стан обліку господарських операцій, пов'язаних з організацією та здійсненням обліку виробничих запасів на підприємствах та аналіз їх ефективного використання на підприємстві. Запропоновано напрями їх удосконалення. Проаналізовано особливості обліку запасів за МСФЗ, враховуючи актуальність їх використання в процесі інтеграційних перетворень в Україні. Показано, що для ефективної діяльності підприємства загальним орієнтиром є мінімізація матеріальних запасів в припустимих межах, яка зумовлює прискорення обороту виробничих запасів та підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється.

* * *

В статье рассмотрены и исследованы важность оптимального количества запасов на предприятии, современное состояние учета хозяйственных операций, связанных с организацией и осуществлением учета производственных запасов на предприятиях и анализ их эффективного использования на предприятии. Предложены направления их совершенствования. Проанализированы особенности учета запасов по МСФО, учитывая актуальность их использования в процессе интеграционных преобразований в Украине. Показано, что для эффективной деятельности предприятия общим ориентиром является минимизация материальных запасов в допустимых пределах, которая обуславливает ускорение оборота производственных запасов и повышение конкурентоспособности продукции.

* * *

The article considers and investigates the importance of the optimal amount of inventory for the enterprise, the current state of accounting of business operations associated with the organization and implementation of inventory accounting at enterprises and analysis of their effective use at the enterprise. The directions of their improvement are offered. The peculiarities of inventory accounting under IFRS are analyzed, taking into account the urgency of their use in the process of integration transformations in Ukraine. It is shown that for the effective activity of the enterprise, the general reference is to minimize material reserves within the permissible limits, which leads to accelerating the turnover of production resources and increasing the competitiveness of produced products. Industrial stocks are part of production capital, which is the main factor of production, together with labor, land and entrepreneurship. The efficiency of the use of reserves is mainly determined by the level of production at the enterprise, in particular its technical and economic and financial indicators. It is the accounting system and the analysis of stocks at an enterprise affects the size of the profit received. The article identifies problems with the process accounting and analysis of industrial stocks at an enterprise that require immediate solutions. The peculiarities of inventory accounting according to IFRS are analyzed, it is taking into account the relevance of their use in the process of integration transformations in Ukraine.

Ключові слова: запаси, класифікація запасів, оцінка запасів, облік запасів, напрями вдосконалення обліку запасів

Ключевые слова: запасы, классификация запасов, оценка запасов, учет запасов, направления совершенствования учета запасов

Keywords: stocks, stock classification, inventory estimation, inventory accounting, directions for improving inventory accounting

ВСТУП

Виробничі запаси – важлива складова частина національного багатства країни. Матеріали – предмети, які є матеріально-речовою основою виготовленої продукції. Вони беруть участь у виробничому процесі одноразово і переносять свою вартість на кінцеву продукцію повністю, тому контроль їх збереження і раціонального використання має важливе значення [1, С. 72]. Головною метою для будь-яких суб'єктів господарювання є вдосконалення системи обліку виробничих запасів, що надає можливість отримувати інформацію про стан та рух виробничих запасів, тому пошук напрямів вдосконалення бухгалтерського обліку виробничих запасів залишається актуальним в Україні на сучасному етапі розвитку економіки.

Питання обліку, аналізу ефективності використання виробничих запасів вивчали такі вчені, як В.В.Сопко

та В.П. Завгородній [2], О.І. Гадзевич [3], Ф.Ф. Бутинець [4], та ін.

Аналіз літературних джерел свідчить, що питання обліку, контролю та аналізу виробничих запасів достатньо широко висвітлені у спеціалізованій літературі, але необхідно підкреслити, що на ефективність використання виробничих запасів впливає ряд факторів технологічного, організаційного й технічного характеру.

МЕТА РОБОТИ полягає у тому, щоб запропонувати напрями поліпшення процесу обліку та аналізу виробничих запасів на підприємствах України в сучасних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань,

ресурси Internet та нормативно-правові акти. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Запаси – вагома частина активів підприємства, вони займають спеціальне місце в складі майна та домінуючі позиції у структурі навантажень підприємств різних сфер діяльності; у визначенні результатів господарської діяльності підприємства і у висвітленні інформації про його фінансову звітність. Це, у свою чергу, вимагає повної та достовірної інформації про наявність та рух виробничих запасів, що може надати бухгалтерський облік, який в цьому випадку слід розглядати як елемент економічної інформативної системи, що інтерпретує увесь основний інформативний потік, наданий різними ринковими системами для ефективного управління.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», що застосовуються підприємствами усіх форм власності, крім бюджетних установ. П(С)БО9 також визначає порядок розкриття інформації про запаси у Примітках до фінансової звітності [4, С. 438].

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [5], що максимально відображає зміст МСФО 2 «Запаси» [6], під запасами слід розуміти активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Однак, поняття виробничих запасів у зазначених нормативних документах не згадується, тоді як форма фінансової звітності № 1 «Баланс» передбачає статтю «Виробничі запаси», де показується вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу [7, С. 1032].

Специфічною особливістю запасів є те, що вони в процесі виробництва використовуються повністю і тому для кожного нового процесу виробництва їх потрібно замінити новими.

У собівартості виробничих підприємств питома вага витрат використаних запасів складає біля 75 %, а в окремих високотехнологічних – 80-85%. Тому питанням обліку виробничих запасів приділяється велика увага. Бухгалтерський облік призначений забезпечити постійний контроль своєчасного і повного надходження і оприбуткування запасів на складах підприємства.

Придбані та вироблені на підприємстві запаси зараховуються за первинною вартістю (вартість запасів, що придбані за плату) із включенням таких фактичних витрат:

- суми, сплачені постачальнику відповідно до умов договору;
- суми, сплачені за інформаційні, посередницькі

та інші подібні послуги, пов'язані з пошуком, придбанням матеріалів, запасів;

- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які відшкодовуються підприємству;
- витрати на заготівлю, вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування запасів до місця їх використання, включаючи витрати із страхування та проценти за комерційний кредит постачальників;
- інші витрати, пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні до використання [8, С. 239-240].

В інших випадках оцінка запасів визначається за такою методикою:

1. Запаси, що виготовлені власними силами підприємства, оцінюються за собівартістю їх виробництва.
2. Запаси, внесені до статутного капіталу підприємства, оцінюються за погодженою засновниками підприємства справедливою собівартістю.
3. Запаси, отримані підприємством без відповідної оплати, оцінюються за їх справедливою вартістю.
4. Запаси, що надійшли в результаті обміну на відповідні подібні запаси, оцінюються за балансовою вартістю переданих запасів. Якщо балансова вартість запасів перевищує їх справедливу вартість, то первинною вартістю отриманих запасів буде їх справедлива вартість. Різниця між балансовою вартістю і справедливою вартістю переданих запасів відноситься до складу витрат звітного періоду.

5. Запаси, які придбані в обмін на неподібні запаси, оцінюються за справедливою вартістю переданих запасів, збільшених на суму грошей чи їх еквівалентів, що була передана в процесі обміну [9, С. 64].

Оцінка вибуття запасів у разі відпуску матеріалів у виробництво, продажу або іншому вибутті, згідно з Положенням, здійснюється по одному з таких методів: ідентифікована собівартість одиниці запасів; середньозважена собівартість; собівартість перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативні затрати; ціна продажу [10, С. 186].

Синтетичний облік придбаних запасів на рахунок 20 «Виробничі запаси» та його субрахунках підприємства обліковують за фактичною собівартістю їх придбання (заготівлі), яка, як зазначалося раніше, включає: покупну вартість і транспортно-заготівельні витрати (витрати на транспортування, навантаження, розвантаження, доставку до складів підприємства, включаючи націнки постачальницьких і посередницьких організацій, вартість послуг товарних бірж і брокерських контор, мито і митні збори тощо). Ця собівартість виявляється, як правило, тільки наприкінці місяця – після відображення всіх заготівельних операцій і розподілу їх між окремими видами запасів. За дебетом рахунку 20 «Виробничі запаси» відображаються надходження запасів на підприємство за фактичною собівартістю та їх дооцінка. За кредитом цього рахунку відображаються використання запасів на виробництво продукції (робіт, послуг) та інше їх вибуття за середньозваженою фактичною собівартістю або за іншими цінами (п. 16 ПСБО 9 «Запаси»).

Аналітичний облік виробничих запасів ведеться в розрізі їх найменувань або однорідних груп, за допомогою карток складського обліку, які розміщуються в

картотеці за технічними групами виробничих запасів відповідно до номенклатури-цінника. Кожна з груп виробничих запасів поділяється за видами, сортами, марками, типами, розмірами. Кожному найменуванню, сорту, розміру виробничих запасів привласнюється номенклатурний номер, який записують до спеціального реєстру – номенклатури-цінника, де також вказують одиницю виміру та облікову ціну запасу [8, С. 291].

Необхідно зазначити, що доречно приділити увагу не тільки процесу обліку запасів, а й їх аналізу. Говорячи про аналіз виробничих запасів, доречно звернутися до напрямів його впровадження на підприємстві, а саме:

- 1) аналіз складу, структури та руху виробничих запасів;
- 2) аналіз дотримання норм виробничих запасів;
- 3) аналіз забезпечення потреби джерелами покриття виробничих запасів;
- 4) обґрунтування оптимальної партії закупівлі виробничих запасів;
- 5) аналіз інтенсивності використання виробничих запасів [11].

Запропонована методика аналізу виробничих запасів передбачає проведення окремого дослідження впливу процесу використання запасів на результативні показники діяльності підприємства.

При цьому визначені напрями аналізу виробничих запасів є досить ефективними в процесі провадження господарської діяльності підприємства, оскільки безпосередньо надають можливість простежувати вплив виробничих запасів на фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання.

Практика обліку та аналізу запасів указує на те, що це – досить трудомісткий процес, тому саме він на багатьох підприємствах має певні недоліки. Запущеність обліку запасів на багатьох виробничих підприємствах України призводить до великих їх утрат.

Для підвищення ефективності роботи підприємства потрібно повністю автоматизувати облік виробничих запасів із застосуванням комп'ютерної програми 1С: Підприємство, тобто щоб автоматизований облік був не тільки в бухгалтерії але і в обліковця та комірника, які є матеріально-відповідальними особами, та ведуть первинний облік на складах та заправочній станції. Це дозволить скоротити час на отримання та обробку документів, автоматично здійснювати процес обліку виробничих запасів при їх надходженні і вибутті та інше.

Саме тому можна виділити наступні шляхи подолання проблем ведення обліку виробничих запасів на підприємствах:

- підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, яке забезпечується запровадженням інформаційних технологій обробки економічної інформації;
- удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів;
- узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;
- обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки і технології виробництва;

– чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств (застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів).

ВИСНОВКИ

Процес обліку виробничих запасів на промислових підприємствах України залишається досить неефективним, це зумовлено низкою проблем, які перешкоджають отриманню вчасної, повної та достовірної інформації про їх стан та рух. Зважаючи на інформаційний розвиток суспільства, використання електронного обліку виробничих запасів є актуальним, при цьому можна забезпечити швидкість та зменшити трудомісткість цього процесу.

Враховуючи те, що Україна прагне увійти до міжнародного простору як конкурентний партнер, доцільно говорити про адаптацію вітчизняної системи обліку до МСФЗ. Це, своєю чергою, вплине на прозорість, відкритість, повноту та точність відображення в обліку виробничих запасів, дасть можливість вітчизняним промисловим підприємствам проводити порівняльний аналіз своїх показників ефективності використання виробничих запасів із показниками зарубіжних підприємств. Саме порівняльний аналіз дасть змогу підприємствам виявити свої слабкі сторони та розробити заходи щодо їх ліквідації.

Подальші дослідження будуть спрямовані на пошук нових шляхів поліпшення процесу обліку й аналізу виробничих запасів на промислових підприємствах України, розширюючи вже запропоновані напрями вдосконалення цього процесу.

Список використаних джерел

1. Рибалко О.М. Удосконалення обліку виробничих запасів // *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. 2008. № 6. С. 72.
2. Сопко В.В., Завгородній В.П. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу. Київ, 2004. 412 с.
3. Гадзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств. Київ, 2004. 180 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Житомир, 2003. 726 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Київ, 1999.
6. МСФО 2 «Запаси». 2005. URL: <https://finacademy.net/materials/standartu-msfo/msfo-ias-2-zapasy>
7. Сирцева С.В. Облік запасів за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку: порівняльний аспект // *Збірник наукових праць Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 5. С. 1031-1035.
8. Огічук М.Ф., Плаксієнко В.Я., Беленкова М.І. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами. Київ, 2011. 1042 с.
9. Малюга Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи: монографія. Житомир, 2007. 384 с.
10. Нападівська Л.В., Алексєєва А.В., Бакурова О.А. Фінансовий облік. Київ, 2013. 700 с.
11. Тринька Л.Я. Економічний аналіз. Київ, 2013. 568 с.

References

1. Rybalko O.M. Improvement of inventory accounting //

State and regions. Economy and entrepreneurship. 2008. № 6. p. 72.

2. Sopko V.V., Zavhorodniy V.P. *Organization of accounting, economic control and analysis: Textbook.* Kyiv, 2004. 412 p.

3. Hadzevych O.I. *Fundamentals of economic analysis and diagnostics of financial and economic activity of enterprises.* Kyiv, 2004. 180 p.

4. Butynets F.F. *Accounting Financial Accounting.* Zhytomyr, 2003. 726 p.

5. *Regulation (standard) of accounting 9 "Reserves".* Kyiv, 1999.

6. IFRS 2 "Stocks". 2005. URL: <https://finacademy.net/materials/standartu-msfo/msfo-ias-2-zapasy>

7. Syrtseva S.V. *Accounting of stocks according to national and international accounting standards: a comparative aspect // Collection of scientific works of Nikolaev National University named after V.O. Sukhomlinskyi 2015. Issue 5. pp. 1031-1035.*

8. Ohnychuk MF, Plakienko V.Ya., Belenkova MI *Financial and managerial accounting according to national standards.* Kyiv 2011. 1042 p.

9. Malyuha N.M. *Ways to Improve Assessment in Accounting: Theory, Practice, Prospects: monograph.* Zhytomyr, 2007. 384 c.

10. Napadovskaya L.V., Aleksyeyeva AV, Bakurova O.A. *Financial Accounting: Tutorial.* Kyiv, 2013. 700 s.

11. Trynka L.Ya. *Economic analysis.* Kyiv, 2013. 568 pp.